

VIOLETA VAICEKAUSKIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

SISTEMŲ TEORIJOS INTEGRAVIMAS Į SOCIALINIO DARBO VEIKLĄ

Integration of Systems Theory into Social Work

SUMMARY

This article discusses the necessary conditions for a successful development of General Systems Theory and its application to the social work intervention. The article presents the philosophical and historical retrospect of Systems Theory and the method of systemic analysis, as well as their main principles and concepts. Based on disciplinary universality and the complexity of Systems Theory, T. Parsons, N. Luhmann, G. Bateson, H. Willke, A. Hartman and others formulate the main characteristics of Social Systems Theory, conceptualize them and thus lay the theoretical foundation for social work.

In order to increase the application of the Social System Model and to enable a greater intervention into complex systems in the practice of social work, the following social work intervention is to be applied. The social worker must: enable change within the client, reconstruct inner meaning and significance of client's system, create an opportunity for the client to recognize and name own problems and reflect on them.

SANTRAUKA

Straipsnyje atskleidžiamos sistemų teorijos plėtros bei pritaikymo prielaidos socialinio darbo intervencinėje veikloje. Pateikta sistemų teorijos ir sisteminės analizės proceso ir metodo filosofinė ir istorinė retrospektyva, esminiai principai bei sąvokos. Remdamiesi disciplininio sistemų teorijos universalumu ir kompleksiskumu, socialinio darbo teorijos kūrėjai ir atstovai T. Parsons, N. Luhmannas, G. Bateson, H. Willke, A. Hartman ir kiti, suformuoja pagrindines socialinių sistemų teorijos charakteristikas ir jas konceptualizuoja, taip padėdami teorinius socialinio darbo pagrindus.

Sistemų teorijos nuostatų taikymo efektyvumui padidinti išskiriamos ir apibūdinamos sisteminės intervencinės socialinio darbuotojo veiklos gairės, kurių realizavimui būtina: sudaryti galimybes kliento vidinei kaitai; rekonstruoti kliento sistemos vidines reikšmes ir prasmes; sudaryti sąlygas klientui atpažinti ir įvardyti savo problemas ir jas reflektuoti.

RAKTAŽODŽIAI: bendrųjų sistemų teorija, socialinių sistemų teorija, sisteminė analizė, sisteminis modeliavimas.
KEY WORDS: general systems theory, social system theory, systemic analysis, systemic modeling.

IVADAS

Visuomenės istorinio ir evoliucinio formavimosi proceso-sociogenezės eigoje, jau XVII a. formuojasi visuomeninės organizacijos, vadinamieji *laisvieji susivienijimai*¹ – draugijos, kurių pagrindinė veiklos sritis – pagalbos vargšams organizavimas. Šių paramos ir pagalbos institutų veikla pagrįsta visuomenės narių solidarumu su vargstančiais, siekiant suteikti jiems labdarą bei paramą, panaudojant tam įvairiausias paramos modelius.

Jei XVII amžiuje viena iš pirmųjų paramą įvardijančių sąvokų buvo *charite* (labdara, geranoriškumas), tai vėliau, XX a. pradžioje, remiantis E. Diurghemo terminu *travail social* (visuomeninis darbas) kaip jo sinonimas pradėta naudoti sąvoka *social work* (socialinis darbas) ir geradarišką labdarinę veiklą imta vadinti *socialine veikla*.

Socialinė-visuomeninė veikla yra sudėtingas reiškinys, susidarantis iš daugybės elementų bei jų ryšių, kurie sąveikaudami sudaro sistemas ir santykius tarp jų. Būtent atskirų dalių junginį, planingą ir taisyklingą jų išdėstymą, sutvarkymą, organizaciją ir apibūdina sąvoka *sistema*, kildinama iš graikiško žodžio *systema*². Sistema yra apibrėžiama kaip aibė elementų, kuriuos vieną su kitu sieja tam tikri santykiai, vientisumas, vienybė. Sistemos požymiai yra būdingi ir socialinės-visuomeninės veiklos priemonei – socialiniam darbui, siekian-

čiam padėti individui įveikti aplinkos ir individualios prigimties veiksnius, traukiančius socialiniam individo funkcionavimui. Sistemų ir socialinių sistemų teorijos yra naudingos praktinėje socialinėje veikloje, „nes nurodo būdus, kaip galima suabstraktinti, atrodytų, skirtingų esybių: individų, šeimų, mažų grupių, agentūrų, bendruomenių ir visuomenių ryšius bei santykius. Jos pateikia skirtingų sistemų klasifikavimo skirtumus ir panašumus, padeda socialiniams darbuotojams sprendžiant tiek asmenines problemas, tiek visuomeninius reikalus auklėjimo sistemoje, vertinti situaciją.³ Tad socialiniam darbui kaip prigimtinis yra tapęs sisteminis požiūris į aplinkos ir žmogaus sąveiką bei jų pokyčius. Organizuojant socialinį darbą didelis dėmesys skiriamas sistemos charakteriskoms.

Būtent sistemų teorijos charakteristikų panaudojimas socialiniame darbe lėmė kliento ir darbuotojo santykių plėtotės svarbą socialinių problemų sprendimo procese, tarpusavio sąveikos analizės taikymą, kompleksinio požiūrio į žmogaus funkcionavimą įsitvirtinimą, ir atskirų sistemų pažinimą bei jų ryšio atskleidimą. Socialinio darbo teoretikams pritaikius sistemų teorijos principus bei metodus socialinio darbo praktikoje susiformavo socialinių sistemų teorija, kuri toliau vystosi socialinio darbo veiklos procese.

1. SISTEMŲ TEORIJS ESMINIAI BRUOŽAI

Sistemų teorija ir ja paremtas sisteminės analizės metodas, susiformavęs tik šio šimtmečio antrojoje pusėje, pasauly-

je jau užėmė deramą vietą mokslinių tyrimų srityje. Šio metodo sėkmę galima būtų paaikškinti dviem priežastimis⁴: pir-

moji jų – sisteminė mintis – kildinama iš senovės graikų filosofijos, mokslinės viduramžių minties, ir atspindi šiuolaikinę mokslo bei gyvenimo problematiką; antroji – sistematikos, kaip mokslinės analizės metodo, jos tikslas yra ne skaidyti, o priešingai – kiek įmanoma labiau susieti visus šio kompleksinio pasaulio ar kokio nors reiškinių elementus, kad jį geriau ir išsamiau pažintų bei paaiškintų.

Remdamasis principu, kad organizmas yra viena visuma bei sistema, vokiečių filosofas L. von Bertalanffy 1920 m. sukūrė Sistemų teoriją. XX a. pr. jis išleido veikalą *General System Theory (Bendroji sistemų teorija)*, nuo kurio prasideda sistemų mokslas, t.y. įvairių mokslų sistemų teorija ir mokslinis tyrimas. Pagrindinė Bendrosios sistemos kompleksinė idėja yra tai, kad visuma yra didesnė nei jos dalių suma, o tai reiškia, kad iš visumos formuojasi naujos organizacijos kokybės, kurios grįžtamuju ryšiu veikia visumos dalis. Bendroji sistemų teorija⁵ siekia sujungti įvairias egzistavusias struktūralizmo teorijas ir pritaikyti mąstymo būdą šiuolaikinio ir ateities pasaulio poreikiams, pažinti ir spręsti išskylančias problemas kompleksiskai, naudojant tarpdisciplinines priemones. Naujas koncepcinis metodas, siekiantis atrasti sistemų tarpusavio sąveikas – sisteminės analizės metodas, kuris remiasi šiais pagrindiniais principais:⁶ visuma yra daugiau nei jos elementų suma; visi elementai veikia vienas kitą; yra grįžtamasis ryšys (*feed back*), kuris įgalina sistemos reguliavimą; esminių principų visuma, tinkanti visoms sistemoms, nepriklausomai nuo jos elementų kilmės ir jų tarpusavio ryšio. Būtent iš čia kyla bendra tendenci-

ja integruoti įvairias mokslo šakas, aiškinti kompleksinius reiškinius, siekti mokslo vienybės.

Sisteminė analizė naujai pažvelgia ir operuoja tokiais pagrindiniais terminais, kaip sąveika, sistema, grįžtamasis ryšys (*feed back*), atviros ir uždaros sistemos, organizacija, kompleksija, o pagrindiniais sisteminės analizės įrankiais tampa tokie metodai bei jų formos: analogijos metodas ir jo simbolio, metaforos arba parabolės, izomorfizmo formos; techniniai moksliniai matematiniai analizės metodai ir tokios operacinės sąvokos, kaip lošimų teorija ir ekonominis elgesys, konkurencija ir kooperacija; grafinis vaizdavimas diagramų kreivių, matricų, žemėlapių, tinklų formomis; sisteminis modeliavimas maketo, šemos, kibernetinio ir numerinio modelio formomis.

Sisteminis principas šiandien jau plačiai naudojamas socialiniuose ir humanitariniuose moksluose, tiriant, konstruojant ir modeliuojant kompleksinius reiškinius bei modernias technines, ekonomines, socialines ir gamtines sistemas. Sisteminė analizė yra tinkama tirti, konstruoti bei modeliuoti kompleksinius reiškinius ir sistemas, kokios yra socialinė pagalba žmogui, kurią organizuoja socialinis darbas, o taip pat asmenybės ugdymo procesas, kuriuo rūpinasi pedagogika.

Socialiniame darbe sistemų teorijos ir sisteminio principo metodo pagrindu susiformavo socialinių sistemų teorija ir vienas svarbiausių socialinių problemų sprendimo modelis – Sisteminis socialinio darbo modelis. Taigi sisteminė analizė ir kompleksinė mintis plečia tradicinės logikos principus ir integruojasi plačiau bei turiningiau.

2. SISTEMINIS SOCIALINIO DARBO MODELIS

„Socialinio darbo metodologija remiasi žinių sistema, pagrįsta įrodymais, gautais praktinės veiklos tyrimų ir vertinimo būdu, įtraukiant ir siauresnes žinias, būdingas tam tikriems kontekstams. Socialinio darbo teorija atsižvelgia į žmonių tarpusavio sąveikos su jų aplinka sudėtingumą ir pripažįsta žmonių gebėjimą tiek pasiduoti įtakai, tiek ir patiems keisti įvairių veiksnių, taip pat ir biopsichosocialinių, įtaką jiems. Profesi- nis socialinis darbas, analizuodamas kompleksines situacijas ir skatindamas individualius, organizacinius, visuomeninius ir kultūrinius pokyčius, taiko žmogaus elgesio ir visuomeninių sistemų raidos teorijas“ – rašoma tarptautinėje socialinio darbo apibrėžimo deklaracijoje.⁷ Šio apibrėžimo matyti, kad socialiname darbe taikoma daugybė teorinių konstrukcijų, kurios pagrįstos idėjomis bei ištisomis teorijomis, paplitusiomis tradicinėse visuomeninių mokslų srityse – filosofijoje, sociologijoje, psichologijoje, politologijoje ir kitose. Socialinis darbas sujungia įvairias teorijas ir sukuria sintetinį savo uždavinių sprendimo modelį, vadovaudamasis požiūriu, kuris atstovauja įvairiems pasaulėžiūros tipams: psichoanalitiniam, biheavioristiniam, egzistenciniam, humanistiniam.

Socialinio darbo teorija, analizuojanti asmenį socialinėje situacijoje, laikosi holizmo nuostatų, kurių esmė – kiekvieną žmogų suvokti kaip visumą, kurioje dera socialumas ir biologiškas, žmogiškoji patirtis ir mokslas, emocijos ir mąstymas. Tai leidžia suvokti žmogų kaip kuriančią, savo asmeninę unikaliją

patirtį kaupiančią asmenybę. Akivaizdu, pasak D. Alifanovienės⁸, kad socialinio darbo teorija, remdamasi šiuolaikine filosofija, perkėlė analizės svorio centrą nuo subjekto įtakos objektui į subjekto ir objekto sąveikos erdvę, atskleidžiančią potencines žmogaus būties galimybes, gyvenimiškų jėgų ir gyvenimiškos erdvės vienybę. Visybinių socialinių situacijų analizė, žmogaus, kaip socialinio darbo objekto ir subjekto, suvokimas apibendrinamas ir interpretuojamas skirtinguose socialinio darbo teoriniuose modeliuose, kaip psichodinaminis, biheivioristinis, sisteminis ir ekologinis, socialinis, psichologinis ir komunikatyvus, kognityvinis, humanistinis ir egzistencinis.

Fundamentaliausias, bendriausias bei universaliausias ir todėl labiausiai paplitęs socialiniame darbe yra Sisteminis socialinio darbo modelis, kurio pagrindas – sistemų teorija, teigianti apie sisteminių-struktūrinių tikrovės pažinimą ir pripažįstanti „chaotiškų“ sistemų dinamišką pastovumą ir reguliavimą analitiniais ir loginiais (mąstymu, numatymu, intuicija) metodais, įtraukiant ir individo savireguliaciją, galimybę adaptuotis išoriniu ir vidiniu (sistemoje ir aplinkoje) ryšiu.

Šis socialinio darbo modelis remiasi keletu Bendrosios sistemos teorijos nuostatų⁹: sistemą sudaro iš hierarhiškai išsidėsčiusios *struktūrinės dalys (subsistemos)*, kur visuma yra daugiau nei atskirų dalių suma; fenomeno *kompleksiškumas* turi būti išlaikytas net studijuojant dalis atskirai, todėl suvokus sistemos dalį galima suprasti ir likusias; visos sistemos dalys sąveikauja viena su kita, bet

visuma veikia daugiau nei dalis visumą; sistema *siekia balanso*, pusiausvyros. Įvykus pokyčiams vienoje subsistemoje, kitos bando atstatyti pusiausvyrą iki ankstesnio modelio; sistemos nuolat keičiasi, yra *dinamiškos*. Šie procesai dialektiški, nesibaigiantys, vykstantys spirale; sistemos *ekvifinališkos*, jų paprastais linijiniais priežasties-pasekmės ryšiais negalima paaiškinti. Ta pati priežastis gali sukelti įvairių pasekmių, kurias paaiškinti galima atskleidus jų sąveiką, į kurią įtrauktos kelios subsistemos.

Naujos socialinių mokslų teorijos – sistemų teorija ir komunikacijų teorija – buvo įtrauktos į socialinio darbo teoriją septintame–aštuntame dešimtmetyje. Būtent sistemų teorijos priėmimas išplėtojo ir atnaujino diagnostinį (dabar vadinamą psichosocialiniu) ir funkcinį požiūrį į socialines problemas, leido naujai interpretuoti bei plėtoti penkias pagrindines socialinio darbo sąvokas: įvertinimą, asmenį situacijoje, procesą, santykius ir intervenciją. Sisteminis požiūris į socialinio darbo objektą suteikia profesijai fundamentalumo, o socialiniam darbuotojui – gebėjimo profesionaliai ir įvairiausių vertinti socialinius reiškinius, situacijas, išteklius, planuoti sprendinius. Taikant sisteminio požiūrio modelį ir sisteminę analizę, socialinis darbuotojas gali patobulinti socialinio darbo kokybę, būtent¹⁰: nustatyti kliento ryšių sistemą, išvelgti reikšmingas posistemas ir įtraukti jas į pokyčių, pagalbos ir palaikymo procesą; remiantis holistinėmis perspektyvomis, analizuoti socialines situacijas, sutelkiant dėmesį į žmonių tarpusavio

santykius; įvertinti žmogaus situaciją struktūriniu aspektu, t.y. kliento problemą (mikrosistemą) traktuoti kaip didesnių mezo- ir makrosistemų dalį, kurios gali padėti (ar trukdyti) pokyčiams. Situacijos analizė neturi apsiriboti vien šio individo konkrečios problemos matymu, nes panašių ar analogiškų sunkumų gali turėti ir kiti žmonės, grupės ar bendruomenės; padėti keisti ir tobulinti žmogų ir jo aplinką, gerinant individo ir aplinkos sąveiką bei jos kokybę; išplėsti „kliento“ suvokimo ribas, jį apibūdinant ne kaip atskirą individą, o kaip asmenybę, nukreipiančią savo pastangas pageidaujamiems pokyčiams, tikslams siekti; padėti klientui tapti autonomiškam, išmokyti savarankiškai analizuoti socialines problemas, modeliuoti savo situacijos sprendinius; matyti visus socialinės situacijos aspektus, jos raidos dinamiką ir perspektyvą, įgalina mąstyti strategiškai.

Apibendrinant sisteminio modelio taikymą socialiniame darbe, galima konstatuoti, kad sisteminis modelis padeda socialiniam darbuotojui nustatyti socialinių sistemų ribas ir jų sąveikas bei santykius, funkcionavimo tikslus, normas bei būdus, raidos aspektus. Socialinių sistemų teorija, kaip integruojantis socialinio darbo modelis, daug dėmesio skiria aplinkos pokyčiams ir jų įtakos asmeniui analizei, siekia išsaugoti bei plėtoti ryšius tarp skirtingų aplinkos bei asmens sistemų, įtraukti asmenį į įvairias sistemas ir sistemų santykių pokyčių pagrindu padėti spręsti socialines asmens problemas, atliekant praktinę intervencinę socialinį darbą.

3. SISTEMŲ TEORIJA INTERVENCINĖJE SOCIALINIO DARBO VEIKLOJE

Remiantis Socialinių sistemų teorija, analizuojama ir pagrindinė socialinio darbo veikla – intervencija, kuri yra profesionalaus socialinio darbo tikslas bei priemonė.

Socialiniame darbe terminas *intervencija* pradėtas vartoti šio amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje–septintojo dešimtmečio pradžioje, kai socialiniame darbe pradėtos taikyti sistemų ir komunikacijos teorijos, kai socialinio darbo teoretikai – Harriet M. Bartlett, Carole Meyer, Anne Minachan, Allen Pinkus, Mary E. Richmond ir kiti – nagrinėjo ir plėtojo tokias sąvokas, kaip socialinis funkcionavimas, intervencijos veiksmas bei intervencijos repertuaras.

Intervencija yra socialinio darbuotojo veikla, susijusi su pokyčio siekimu sisteminiu požiūriu. Bendrąją prasme intervencija – tai išorinis įsikišimas į tam tikrą vyksmą, sąveiką, sistemą. Socialinis darbuotojas įsikiša į kliento gyvenimą, siekdamas patvaraus asmens, jo mąstymo, elgesio, situacijos, aplinkos pokyčio, įgalinančio asmenį toliau savarankiškai ir sėkmingai gyventi. Asmuo ir jo gyvenimas, į kurį įsikiša socialinis darbuotojas, yra labai sudėtingas dalykas, nes iškyla būtinybė ne tik suprasti patį žmogų ir jo vidines mąstymo ir elgesio paskatas, bet reikia išsiaiškinti jo socialinės aplinkos sistemas ir santykius su tomis sistemomis.

Socialinių sistemų teoretikų (G. Bateson, N. Luhmann, H. Wagner, H. Wilke) įsitikinimu intervencijos procese dalyvauja dvi pagrindinės sistemos: pirmoji,

vadinama psichine sistema, kurios objektas yra žmogus, individas, asmuo; antroji – socialinė sistema – bet kuri asmenų grupė, gyvenanti tam tikroje aplinkoje ir jų santykiai, kurie egzistuoja žmonių komunikacinių gebėjimų dėka. Socialinės ir psichinės sistemos yra tarpiai susijusios ir priklausomos viena nuo kitos, o jų sąveika suponuoja sudėtingą reiškinį – sistemų kompleksškumą, su kompleksinėms sistemoms būdingais savitais bruožais¹¹: a) kompleksinės sistemos nesusijusios linijiniu, t.y. priežasties–pasekmės ryšiu, todėl priežasties–pasekmės logika joms netinka; b) kompleksinės sistemos nereaguoja į išorinį poveikį arba reaguoja labai nežymiai, jas veikia tik nedidelis skaičius išorinių impulsų, susijusių su jų gilumine reikšmių ir prasmų struktūra, tad intervencija turi atrasti būtent šiuos „jautriausius“ sistemos taškus; c) kompleksinės sistemos priešinasi intervencijai, nes joms būdingas siekis išlaikyti savo įprastą, nusistovėjusią giluminę reikšmių ir prasmų, elgsenos struktūrą, nes ji ir lemia jų elgseną; d) psichinės ir socialinės sistemos keičiasi tik pačios, todėl intervencijos metu būtina sudaryti galimybes vidinių kliento sistemų kaitai, kuri kyla iš socialinio darbuotojo ir kliento komunikacijos.

Komunikacija, sistemų teorijos požiūriu, yra pagrindinė socialinių sistemų raidos galimybė, o taip pat – komunikuojant atliekami pagrindiniai intervencijos veiksmas.

Komunikacijos tikslas – užmegzti, kurti bei palaikyti santykius su klientu

tam, kad būtų pasiekta pokyčių kliento gyvenime. Remiantis socialinių sistemų teorija ir praktika, padaryta išvada, kad sistemų keitimas nėra pokyčio tikslas. Svarbiausia socialinio darbo intervencinės veiklos paskirtis – kliento sistemų santykių pokyčiai, kurie ir lemia žmogaus funkcionavimo pagerinimą. Šis santykis arba ryšys vadinamas sąveika (gali būti abipusė sąveika – interakcija ir daugiašalė sąveika – transakcija). Kalbant sistemų teorijos terminais, tarp socialinio darbuotojo ir kliento turi atsirasti bei išsiplėtoti atskira socialinė sistema, vadinama intervencinės sąveikos sistema. Tad socialinis darbuotojas analizuoja visas su kliento poreikiais bei funkcionavimu susijusias sistemų sąveikas ir siekia sukurti tokį vidinės komunikacijos modelį ir sudaryti galimybes asmenims keistis, t.y. kad pats asmuo ir jo sistemos

mokytusi ir keistusi, nes atliekantis intervenciją socialinis darbuotojas yra tik pokyčio pagalbininkas. Todėl socialinių sistemų teorijoje sykiu su *intervencijos* sąvoka nešvengiamai vartojami terminai *stebėti ir suprasti*. Stebėjimas yra be galo svarbus intervencijos metu ir socialinam darbuotojui, ir klientui. Atrodo, kad socialinis darbuotojas stebi kliento sistemą – jos vidines paskatas, dėl kurių jis elgiasi vienaip ar kitaip. Bet įdomu tai, kad socialinis darbuotojas stebi ne patį klientą, bet tai, *ką* ir *kaip* stebi klientas, ir per tai gali giliau perprasti kliento vidinių reikšmių struktūrą bei vidinę logiką. O klientas, bendraudamas su socialiniu darbuotoju, ima stebėti pats save – savo vidines reikšmes ir prasmes, savo elgseną – ir pradeda visa tai reflektuoti. Kaip tik čia ir gali prasidėti kliento sistemos tikrasis pokytis ir intervencijos sėkmė.

IŠVADOS

1. Sistemų teorija ir sisteminės analizės metodas pateikia naują pasaulio viziją, naują gamtos filosofiją, kurios pagrindinė tema – galiojančių visoms sistemoms principų, dėsnių, modelių, kurie būtų bendri visoms disciplinoms ir perduodami iš vienos į kitą, visuma. Sistemų teorija struktūruoja kompleksinę mintį, kurios pagrindas – visuma yra didesnė nei jos dalių suma. Tai reiškia, kad iš visumos organizacijos formuojasi naujos kokybės, kurios grįžtamuojų ryšiu veikia visumos dalis.

2. Remiantis disciplininiu sistemų teorijos universalumu ir kompleksiskumu sukuriama socialinių sistemų teorija ir suformuluojamos jos pagrindinės cha-

rakteristikos. Socialinių sistemų teoretiškai kiekvienoje socialinio darbo sistemoje išskiria tris aspektus – struktūrinį, funkcinį ir raidos, kurių supratimas padeda plėtoti ir socialinio mokslo klausimus, ir socialinio darbo praktikos formas.

3. Socialinio darbo teorija, analizuojanti asmenį socialinėje situacijoje, laikosi holizmo nuostatų, kurių esmė – kiekvieną žmogų suvokti kaip visumą, kurioje dera socialumas ir biologiskumas, žmogiškoji patirtis ir mokslas, emocijos ir mąstymas. Socialinių situacijų visumos analizė, žmogaus kaip socialinio darbo objekto ir subjekto suvokimas, apibendrinimas ir interpretavimas skirtinguose socialinio darbo teoriniuose

modeliuose, tarp kurių fundamentaliausias, bendriausias bei universaliausias ir todėl labiausiai paplitęs socialiniame darbe yra Sisteminis socialinio darbo modelis, kurio pagrindas – sistemų teorija, teigianti apie sisteminių-struktūrinių tikrovės pažinimą ir pripažįstanti „chaotišką“ sistemų dinamišką pastovumą ir reguliavimą analitiniais ir loginiais (mąstymu, numatymu, intuicija) metodais, įtraukiant ir individo savireguliaciją, galimybę adaptuotis išoriniu ir vidiniu (sistemoje ir aplinkoje) ryšiu.

4. Remiantis socialinių sistemų teorija, analizuojama ir pagrindinė socialinio darbo veikla – intervencija, kuri yra profesionalaus socialinio darbo tikslas ir priemonė, susijusi su pokyčio siekimu sisteminiu požiūriu. Remiantis socialinių sistemų teorija ir praktika, padaryta išvada, kad sistemų keitimas nėra pokyčio tikslas. Svarbiausia socialinio darbo intervencinės veiklos paskirtis – kliento *sistemų santykių* pokyčiai, kurie ir lemia žmogaus funkcionavimo pagerinimą.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ W. R. Wendt. *Geschichte der sozialen Arbeit*. – Stuttgart: Emke, 1990, p. 89.
- ² *Tarptautinių žodžių žodynas*. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985, p. 452.
- ³ Genevive Dehoys, Claigh Jensen. The System Approach in American Social Work. // *Social Casework* 66, October 1985, p. 497–498.
- ⁴ Ruškus Jonas. Sisteminė analizė: koncepcijos raida ir esminiai principai. // *Socialiniai tyrimai: tarpdisciplininis požiūris*. – Šiauliai: Šiaulių universitetas, 1999, p. 104.
- ⁵ L. von Bertalanffy. *Theorie generale des systemes*. – Paris: Dunod, 1973.
- ⁶ D. Durand. *La systemique*. – Paris: PUF, 1979, p. 49.
- ⁷ *Socialinis darbas. Profesinės veiklos įvadas (tarptautinis projektas)*. – Vilnius: VU. Specialiosios psichologijos laboratorija, 2004, p. 72.
- ⁸ Daiva Alifanovienė. Teoriniai socioedukacinės veiklos modeliai. // *Socialinis darbas. Mokslo darbai*. – Vilnius: LTU, 2003, Nr. 2 (4), p. 43.
- ⁹ Daiva Vitkauskaitė. *Teoriniai socialinio darbo modeliai*. – Šiauliai: ŠU, 2001, p. 9–10.
- ¹⁰ Ten pat, p. 10.
- ¹¹ Lijana Gvaldaitė, Birutė Švedaitė. *Socialinio darbo metodai*. – Vilnius: VU, 2005, p. 56–57.